

การจำแนกทางความหมายของชื่อผักพื้นบ้านในภาษาไทย

อุมารณ์ สังขมาน

ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

อีเมล: fhumups@ku.ac.th

รับบทความ: 6 มีนาคม 2562 แก้ไขบทความ: 19 เมษายน 2562 ตอรับบทความ: 30 เมษายน 2562

บทคัดย่อ: การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของชื่อผักพื้นบ้านในภาษาไทยโดยประยุกต์แนวคิดทางอรรถศาสตร์ปริชานสองแนวคิด ได้แก่ ความหมายและการจัดประเภทในการวิเคราะห์ ทั้งนี้รวบรวมข้อมูลจากชาวไทลื้อจำนวน 10 คนในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

ผลการศึกษาพบชื่อผักพื้นบ้าน 56 ชื่อ จากการวิเคราะห์อรรถลักษณะของชื่อเหล่านี้พบมิติความต่าง 7 มิติ ได้แก่ สี ขนาด รูปร่าง รสชาติ ชาติพันธุ์ ที่ตั้งและ ลักษณะเฉพาะ นอกจากนี้ชื่อนี้ยังแยกได้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชื่อพืช ระดับชื่อย่อย และระดับชื่อสมาชิกกลุ่มย่อย เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในภาษาตระกูลไท

กล่าวโดยสรุปการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ของชาวไทลื้อเรื่องผักพื้นบ้านที่ใช้เป็นอาหาร การจัดประเภททางความหมายยังไม่ซับซ้อนเพราะชื่อส่วนใหญ่เป็นชื่อทั่วไปในระดับชื่อพืช นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมยังทำให้ชาวไทลื้อไม่รู้จักชื่อผักพื้นบ้านรวมถึงไม่บริโภคอีกต่อไป

คำสำคัญ: การตั้งชื่อ; ผักพื้นบ้าน; การจัดประเภททางความหมาย; ไทลื้อ; ภาษาและวัฒนธรรม

Semantic Categorization of Tai Lue Native Vegetable Names

Umaporn Sungkaman

Department of Linguistics, Faculty of Humanities, Kasetsart University, 10900, Thailand

Email: fhumups@ku.ac.th

Received: 6st March 2019 Revised: 19th April 2019 Accepted: 30th April 2019

Abstract: This study focuses on the semantic components of native vegetable names in Tai Lue by adopting two concepts in the cognitive semantic approach, namely meaning and category, for the analysis. The data were collected from 10 Tai Lue people in Xishuangbanna, Yunnan Province of the People's Republic of China through observation, interview and questionnaires.

The results have revealed that 56 names of Tai Lue native vegetables. Based on the componential analysis, the meanings of the names were found in only seven dimensions of contrast, including [color], [size], [shape], [taste] [race] [location] and [specific characteristic]. Apart from the meaning, these names were also categorized into three levels; generic names, subcategories and specific names as others ethnic languages in the Tai language family.

In conclusion, the present study has shown the world view of Tai lue people about vegetable as food. It can also be inferred the semantic categorization of Tai Lue native vegetable names in Yunnan is simple because most of them are generic names. Moreover, the economic and social change may have caused many Tai Lue people not to know the names of their native vegetables, but also gradually not to consume them.

Keywords: naming; native vegetables; Semantic Categorization; Tai Lue; language and culture

泰泐族当地蔬菜名称的语义分类

Umaporn Sungkaman

泰国农业大学人文学院语言学系，曼谷，10200，泰国

电子邮箱: fhumups@ku.ac.th

收稿日期: 2019-03-06 修回日期: 2019-04-19 接受日期: 2019-04-30

摘要: 本文的研究目的是应用两个语言学的认知语义的理论来分析泰泐族当地蔬菜名称的语义部分，既有语义和种类两个反面。笔者访问了 10 个中国云南省西双版纳州当地人民得出的资料。

通过进行田野调查并收集资料得出 56 种蔬菜，然后在 7 个方面颜色、大小、形状、味道、种族、地点和特征性进行分析。除此之外还分出 3 个层次，既有通用名称、子种类名称和具体名称，类似于其他傣族语言的。

本文的结论可以让人知道泰泐族人对当地蔬菜的看法，不复杂地分类，原因是因为大部分的蔬菜名称在于通用名称的层次。除此之外在现代的世界社会和经济迁变的情况下使当地人不知道当地的蔬菜名称，也不吃这些蔬菜。

关键词: 起名；当地蔬菜；语义分类；泰泐族；语言与文化

บทนำ

การศึกษาชื่อของสิ่งต่างๆ ในภาษาเป็นหัวข้อการศึกษาหัวข้อหนึ่งทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ที่เป็นที่นิยมศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะการศึกษาชื่อเหล่านี้ทำให้ทราบถึงความคิดและความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมของคนในสังคมที่ใช้ภาษานั้นๆ การศึกษาชื่อในภาษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านมามีทั้งการศึกษาชื่อของสิ่งมีชีวิต เช่น ชื่อคน ชื่อสัตว์ และการศึกษาชื่อของสิ่งไม่มีชีวิตเช่น ชื่อสถานที่ ชื่ออาหาร หรือชื่ออุปกรณ์ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ชื่อเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์หรืออยู่ในวิถีชีวิต และในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทั้งสิ้น ชื่อจึงเป็นข้อมูลภาษาที่สามารถสะท้อนวิถีคิดหรือความเชื่อของผู้ใช้ภาษาได้ รวมทั้งวัฒนธรรมของคนในแต่ละสังคมได้เป็นอย่างดี ดังที่ Boas (1964a: 17) ได้เสนอว่าภาษากับความคิดมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่งและอาจถือได้ว่าการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิดนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มนุษย์แสดงออกผ่านภาษาที่มนุษย์ใช้เรียกสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน การสะท้อนความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มจึงสามารถพิจารณาได้จากคำศัพท์หรือชื่อที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวันนั่นเอง การศึกษาภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์จึงมุ่งศึกษาความหมายของคำศัพท์เหล่านี้ ดังที่ Majid (2012: 57-58) ได้กล่าวถึงการศึกษาภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ว่า นักภาษาศาสตร์มักสนใจศึกษามิติทางความหมายต่างๆ จากชุดคำศัพท์คำเรียกสี คำแสดงอารมณ์ และ คำศัพท์ทางชีวภาพแบบชาวบ้าน (folk biology) เพราะคำศัพท์เหล่านี้มีความเป็นสากลและมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอย่างมาก ในการศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่ผ่านมามีการศึกษาจากคำศัพท์หลายกลุ่ม เช่น การศึกษาคำเรียกสี การศึกษาคำเรียกญาติ การศึกษาคำเรียกรส การศึกษาชื่อสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์เช่นชื่อคน เครื่องมือ อาหาร

อาหารการกินเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ที่สำคัญเพราะอาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ซึ่งเป็นพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ ดังนั้นอาหารจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิด ความ

ต้องการ ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในสังคมได้ดีที่สุดประการหนึ่ง การศึกษาชื่อที่เกี่ยวข้องกับอาหารจึงเป็นหัวข้อหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์สนใจศึกษา เช่น การศึกษาชื่ออาหาร การศึกษาคำศัพท์การปรุงอาหาร และการศึกษาชื่อผักอันเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการปรุงอาหาร

การศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารมีทั้งการศึกษาในภาษาไทยและการศึกษาในภาษาไทยถิ่น การศึกษาชื่ออาหารในภาษาไทย เช่นงานวิจัยของอนันตยา คอมีริน (2548) ศึกษาชื่ออาหาร ซึ่งเป็นการศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานเพื่อวิเคราะห์กลวิธีการตั้งชื่ออาหารในภาษาไทย ส่วนการศึกษาในภาษาไทยถิ่นเช่น งานวิจัยของรัตนานันท์เทาว์และเชิดชัย อุดมพันธ์ (2560) ศึกษาชื่ออาหารท้องถิ่นโดยศึกษาชื่ออาหารของถิ่นอีสานและถิ่นใต้ อันเป็นมุมมองและการศึกษาด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อการเข้าถึงระบบความคิด โลกทัศน์รวมทั้งความรู้ของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งผ่านภาษาที่นักอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์เชื่อว่าภาษาสะท้อนความคิดและโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษาโดยการพิจารณาจากคำศัพท์ที่ปรากฏใช้ในภาษานั้นๆ เพราะการปรากฏใช้คำศัพท์เหล่านั้นแสดงถึงความสำคัญของคำศัพท์ในภาษาที่ผู้ใช้ภาษาใช้ในการสื่อสาร (Frake, 1962) การศึกษาคำศัพท์ในการปรุงอาหาร เช่น งานวิจัยของ Kumtanode (2006) ซึ่งศึกษาความหมายและโครงสร้างทางความหมายของคำศัพท์การประกอบอาหารในภาษาถิ่นสี่ภาคของไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เพื่อให้เห็นมุมมองทางความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของผู้ใช้ภาษาทั้งสี่ภาคของประเทศไทยผ่านการใช้คำศัพท์การประกอบอาหาร

ส่วนการศึกษาชื่อผัก เช่นงานของอุมารณ์ สังขมาน (2554) ซึ่งศึกษาชื่อผักพื้นบ้านในจังหวัดสระบุรีทั้ง 13 อำเภอ อันศึกษาทั้งในแง่โครงสร้างและความหมายของชื่อ โดยใช้แนวคิดทางการจำแนกประเภทความหมาย พื้นที่ทั้ง 13 อำเภอนี้มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ 7 กลุ่ม จึงทำให้มีความหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ในภาษาตระกูลไท (Tai language family) 6 กลุ่มได้แก่ ลาวเวียง ลาวตี้ ลาวพวน ลาวแง้ว ไทยวน ญ้อ และลาว

อีสาน ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของความคิดของคนที่ใช้ภาษาที่อยู่ในตระกูลภาษาไทได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันในจังหวัดสระบุรียังมีกลุ่มชาติพันธุ์มอญอีกหนึ่งกลุ่มที่การมองโลกแตกต่างกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท พิจารณาจากผลการศึกษากการจัดกลุ่มทางความหมายของชื่อผักพื้นบ้านเรื่อง “The semantic categorization of Mon and Thai native vegetable names” ของ Umaporn Sungkaman (2009) ที่แสดงถึงระบบความคิด ความละเอียด ประณีตของชาวไทยที่สะท้อนจากการจัดกลุ่มผักพื้นบ้านเป็น 3 ระดับและระบุชื่อผักพื้นบ้านด้วยรายละเอียดของคุณลักษณะต่างๆ แตกต่างกับชื่อผักพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์มอญที่มีการจัดกลุ่มเพียง 2 ระดับ และมักจะเรียกชื่อผักพื้นบ้านชื่อเดียวแทนผักที่ชาวไทยแบ่งประเภท อาทิ ชื่อผักพื้นบ้าน “บอน” กับ “เผือก” ในภาษามอญมีชื่อทั่วไปเพียงชื่อเดียวเพราะพิจารณาให้เป็นผักพื้นบ้านชนิดเดียวกัน ในขณะที่ภาษาไทยแบ่งออกเป็น 2 ชื่อเป็นผักพื้นบ้านคนละชนิดอย่างชัดเจน

การศึกษาชื่อผักพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท ทั้งในประเทศและต่างประเทศยังมีจำนวนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังไม่ปรากฏการศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อาศัยอยู่ในยูนนาน การศึกษาภาษาไทยลื้อในยูนนานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาระบบเสียง งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาชื่อผักพื้นบ้านของชาวไทลื้อซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญ อาศัยในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยใช้กรอบแนวคิดการจำแนกประเภทความหมายเป็นหลักในการวิเคราะห์ห่ออันเป็นการศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ประการหนึ่ง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนานของสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น ถือได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่กลุ่มหนึ่งท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งที่ใช้ภาษาในตระกูลไทและตระกูลอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ ซึ่งนักวิชาการชาวจีนคือ Dong (1984: 75)

ได้กล่าวว่า ลิบสองปันนาเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของมณฑลยูนนาน เพราะชาวเมืองส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่มีความสามารถในการผลิตอาหารได้ถึง 12,500 ตันต่อปี ลิบสองปันนาจึงมีความสำคัญทางด้านการเกษตรพื้นที่หนึ่ง อย่างไรก็ตามในปี 1980 มณฑลนี้ได้รับการปฏิวัติทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นนโยบายของรัฐโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับสังคมในด้านการเกษตรและเศรษฐกิจ เนื่องจากในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และสังคมอุตสาหกรรมก็เข้ามา มีบทบาทในพื้นที่นี้มากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะโรงงานผลิตชาที่เพิ่มขึ้นทำให้มณฑลยูนนานมีชื่อเสียงได้แก่ ชาผู้เออร์ (Pu-er tea) และนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมากนิยมซื้อเป็นของฝาก จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวจึงทำให้มีผู้สนใจศึกษามลกระทบในด้านต่างๆ ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่นี้มากขึ้น รวมทั้งการศึกษาภาษาไทลื้อในลิบสองปันนา

การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องนี้อาจมีผลทำให้ภาษาไทลื้อมีการเปลี่ยนแปลงได้ด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าภาษาไทลื้อแม้จะมีผู้ใช้ภาษาอยู่เป็นจำนวนมากในหลายพื้นที่และไม่ใช้ภาษาในภาวะวิกฤติก็ตาม แต่เมื่อสังคมเมืองขยายตัวมากขึ้น ผู้คนนอกพื้นที่จะอพยพเข้ามาทำงานมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้รับอิทธิพลจากการสัมผัสภาษาอื่นๆ มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาจีน ซึ่งเป็นภาษาที่เป็นทางการของสาธารณรัฐประชาชนจีน กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มต้องฟังพูดอ่านและเขียนเพื่อใช้ในการสื่อสารกับคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังใช้เพื่อการประกอบอาชีพอีกด้วย ดังนั้นในอนาคตภาษาไทลื้อก็อาจจะเป็นภาษาในภาวะวิกฤติเช่นเดียวกับภาษากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ภาษาของตนถูกลดบทบาทสื่อสารกันเฉพาะในกลุ่มของตนเท่านั้น ไม่ได้เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารกับคนอื่น ๆ นอกชุมชน และไม่ได้ใช้ในการประกอบอาชีพ การศึกษาภาษาไทลื้อจึงมีความสำคัญและน่าสนใจอย่างยิ่ง

การศึกษาระบบภาษาไทลื้อในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่เป็นการศึกษาด้านเสียงและคำศัพท์ การศึกษาเสียงเป็นการศึกษาระบบเสียงทั้งเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ มีทั้งในปัจจุบันและเชิงประวัติและเปรียบเทียบ ส่วนการศึกษาคำศัพท์มักศึกษาการแปรศัพท์หรือการเปรียบเทียบคำศัพท์ตามตัวแปรทางสังคมเช่น ถิ่นที่อยู่อาศัยหรืออายุของผู้ใช้ภาษา มี

การศึกษาเชิงพรรณนาและเปรียบเทียบภาษาไทลื้อแต่ละถิ่น และการศึกษาเปรียบเทียบถิ่นต่างๆ สำหรับการศึกษภาษาไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น ที่ผ่านมาเป็นการศึกษาาระบบเสียง เช่นพรเพ็ญ ต้นประเสริฐ (2555) ศึกษา ระบบเสียงภาษาไทลื้อในสิบสองปันนาซึ่งศึกษาเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทลื้อถิ่นต่างๆ เพื่อจัดกลุ่มภาษาไทลื้อโดยใช้ตารางทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของเก็ดนีย์ ผลการศึกษาพบว่าสามารถจัดกลุ่มการรวมตัวและการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ได้ 4 กลุ่ม ในบทความนี้ผู้วิจัยจะใช้ระบบเสียงวรรณยุกต์กลุ่มที่ 3 เนื่องจากเป็นกลุ่มเสียงวรรณยุกต์ของเมืองเชียงรุ่งซึ่งเป็นพื้นที่เดียวกันกับการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระบบเสียงวรรณยุกต์ไทลื้อของเมืองเชียงรุ่งพรเพ็ญ ต้นประเสริฐ (2555) กล่าวว่า มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์จำนวน 6 หน่วยเสียงได้แก่หน่วยเสียงที่ 1 เป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำ-ขึ้น หน่วยเสียงที่ 2 เป็นเสียงวรรณยุกต์กลางต่ำขึ้น หน่วยเสียงที่ 3 เป็นเสียงวรรณยุกต์สูงระดับ หน่วยเสียงที่ 4 เป็นเสียงวรรณยุกต์ กลางตก หน่วยเสียงที่ 5 เป็นเสียงวรรณยุกต์กลางขึ้นกักเสียงท้ายพยางค์ และหน่วยเสียงที่ 6 เป็นเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้น หน่วยเสียงดังกล่าวนี้สามารถแสดงในตารางข้างล่างนี้

	A	B	C	DL	DS
1					
2	1	3	5	3	1
3					
4	2	4	6	4	6

(ปรับจาก พรเพ็ญ ต้นประเสริฐ, 2555: 110)

ตารางที่ 1 การรวมตัวและการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทลื้อ

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่ามีการรวมตัวของหน่วยเสียงวรรณยุกต์และการแตกตัวของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทย โดยในช่อง A (1-3) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 ส่วนช่อง A (4) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2 ในช่อง B (1-3) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3 ส่วนช่อง B (4) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 ในช่อง C (1-3) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 5 ส่วนช่อง C (4) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 6 ในช่อง DL (1-3) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3 ส่วนช่อง DL (4) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 ในช่อง DS (1-3) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 ส่วนช่อง DS (4) เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 6

การจำแนกประเภทความหมาย

การจำแนกประเภทความหมายเป็นการศึกษาความหมายของคำศัพท์ ซึ่งในงานวิจัยนี้คือชื่อของผักพื้นบ้านในภาษาไทย ในการวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์เพื่อจัดกลุ่มทางความหมายในภาษาที่คุ้นเคยกันที่สุดได้แก่การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์ซึ่งอยู่ในวงความหมายหนึ่งๆ ด้วยการแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายหรือ วรรณลักษณะ (sematic feature) โดยการใช้ลักษณะทวิภาค (binary feature) หรือเครื่องหมาย + และ เครื่องหมาย - เพื่อระบุว่าคำศัพท์ต่าง ๆ มีหรือไม่มีวรรณลักษณะใดบ้าง โดยเครื่องหมาย + แสดงความหมายมีวรรณลักษณะใดๆ ส่วน เครื่องหมาย - แสดงความหมายไม่มีวรรณลักษณะใดๆ ซึ่งการใช้ลักษณะทวิภาคดังกล่าวนี้ทำให้พิจารณาได้ว่าคำศัพท์หนึ่งๆ แตกต่างกับคำศัพท์อื่นๆ ในวงความหมายเดียวกันในมิติใดบ้าง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553: 83) ในการศึกษาวรรณลักษณะหรือองค์ประกอบทางความหมายของผักจึงเป็นการศึกษาวรรณลักษณะของสมาชิกที่อยู่ในวงความหมายผักและพิจารณาวรรณลักษณะที่จำเป็นของสมาชิกแต่ละคำที่ทำให้ความหมายของคำศัพท์แตกต่างกับคำหรือสมาชิกอื่นๆ ในวงความหมายผักนั่นเอง อย่างไรก็ตามก็ติดวรรณลักษณะหรือองค์ประกอบทางความหมายที่แสดงความต่างของสมาชิกอาจจะไม่ได้มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับที่นักภาษาศาสตร์หลายท่านได้กล่าวอ้างไว้ว่าคุณสมบัติของลักษณะ (features) ที่

เป็นแบบแผนที่แสดงความเหมือนและต่างเพื่อการจำแนกประเภทความหมายของคำและแยกต่างความหมายของคำในวงความหมายเดียวกัน

ลักษณะตามแบบแผนที่ใช้ในการจำแนกประเภทความหมายมีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการได้แก่เป็นพื้นฐาน (primitive) เป็นนามธรรม (abstract) เป็นสากล (universal) และเป็นแต่กำเนิด (innate) (Taylor, 1995: 24-30) ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะเพิ่มเติมจากคุณลักษณะของลักษณะที่อริสโตเติลได้กล่าวถึงไว้ 4 คุณลักษณะ ได้แก่ เป็นลักษณะที่จำเป็น เป็นคู่ มีขอบเขตชัดเจนและมีสถานภาพเท่าเทียมกัน (Taylor, 1995: 22-24) โดยคุณลักษณะที่เพิ่มเติมเหล่านี้ใช้ในการจำแนกประเภทของเสียง และยังได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจำแนกประเภทของภาษาในระดับอื่นๆ รวมทั้งความหมายด้วย

อย่างไรก็ตามยังมีแนวคิดที่พัฒนาตามแนวคิดทางอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) ในการจำแนกประเภทความหมายทฤษฎีอื่นๆ เช่น ทฤษฎีต้นแบบ (Prototype Theory) ซึ่ง Taylor (1995: 68-74) ได้กล่าวถึงการจำแนกสรรพสิ่งว่าเป็นการจัดกลุ่มความหมายด้วยการหาคำศัพท์ที่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีที่สุด ในวงความหมายเดียวกันเพื่อใช้เป็นต้นแบบของวงความหมายนั้นๆ ซึ่งในแต่ละสังคมที่ใช้ภาษาแตกต่างกันมักจะใช้สมาชิกเป็นตัวแทนในแต่ละวงความหมายแตกต่างกัน เช่นการใช้ตัวแทนของวงความหมาย “นก” ในภาษาไทยอาจใช้นกกระจอก ในขณะที่ผู้ใช้ภาษาอังกฤษใช้นกโรบินเป็นตัวแทนของวงความหมาย “นก” ในภาษาอังกฤษ เป็นต้น

การจำแนกประเภท (categorization) จากการจัดกลุ่มความหมายดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นการแบ่งแยกสรรพสิ่งเป็นกลุ่มๆ ตามคุณลักษณะหรือการใช้ ซึ่งนักภาษาศาสตร์เชื่อว่าการจำแนกประเภทนี้สามารถสะท้อนความคิดของผู้ใช้ภาษาได้ เพราะการจำแนกประเภทของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มแตกต่างกัน การจำแนกประเภทในลักษณะนี้จึงทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (folk taxonomy) ขึ้นมา ซึ่งเป็นการจัดกลุ่มที่สัมพันธ์กับทฤษฎีต้นแบบโดยพิจารณาจากการกลุ่มของสรรพสิ่งผ่านตัวภาษาของแต่ละภาษา โดยไม่

คำนี้ถึงหลักการทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ การพิจารณาคำศัพท์ว่าเป็นสมาชิกของวงความหมายใดจะไม่คำนึงถึงหลักทางวิทยาศาสตร์ เช่น ปลาวาฬหรือปลาโลมาตามหลักวิทยาศาสตร์นั้นเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม แต่ในภาษาไทยกลับจำแนกประเภทเป็นปลาชนิดหนึ่งโดยเรียกชื่อว่า ปลาวาฬ และ ปลาโลมา แม้ว่าทฤษฎีนี้จะสามารถวิเคราะห์เพื่อหาตัวแทนที่ดีของวงความหมายเดียวกันได้ แต่สมาชิกที่มีลักษณะแตกต่างกับต้นแบบมากมักเป็นสมาชิกที่อาจจะทับซ้อน (overlap) กับวงความหมายอื่นๆ ได้เช่นกัน และขอบเขตของวงความหมายยังไม่ชัดเจน (fuzzy) อีกด้วย ดังตัวอย่างของการวิเคราะห์ต้นแบบของผักและผลไม้ของอุมารณ์ สังขมาน (2552) ที่ผลการศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์ที่เป็นสมาชิกในวงความหมายผักและผลไม้หลายคำที่ได้รับการพิจารณาให้เป็นได้ทั้งผักและผลไม้ เช่น แตงไทย มะเขือเทศ มะละกอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวข้างต้นเพราะพืชดังกล่าวอยู่ในส่วนที่ทับซ้อนกันระหว่างผักกับผลไม้ และเป็นพืชที่อยู่รอบนอกของวงความหมายว่าผัก ดังนั้นจะเห็นว่าพืชที่คนส่วนใหญ่ไม่แน่ใจว่าเป็นผักหรือผลไม้ นั้นเป็นพืชที่อยู่บริเวณขอบของวงความหมายที่มักจะทับซ้อนกับวงความหมายของผลไม้

การทับซ้อนและขอบเขตวงความหมายที่ไม่ชัดเจนของวงความหมายแต่ละวงความหมายในแต่ละภาษามีความแตกต่างกัน การจัดประเภทสรรพสิ่งของแต่ละภาษาจึงมีรายละเอียดที่แตกต่างกันด้วย ดังที่ Evans and Green (2006) ได้กล่าวว่าในการจำแนกประเภทในระดับพื้นฐานถือว่าเป็นลักษณะสากล แต่ในการจำแนกประเภทในระดับที่เฉพาะเจาะจงนั้นขึ้นอยู่กับภาษาแต่ละภาษา ดังนั้นในการจำแนกประเภทของผักพื้นบ้านของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในระดับที่เฉพาะเจาะจงจึงน่าจะแตกต่างกันด้วยเช่นกัน

สำหรับงานวิจัยนี้ไม่ได้ใช้ทฤษฎีต้นแบบเพื่อพิจารณาด้านแบบของผักพื้นบ้าน หากแต่ใช้การจัดจำพวกแบบชาวบ้านเพื่อเป็นการจำแนกประเภทผักพื้นบ้าน โดยการจำแนกประเภทความหมายของชื่อผักพื้นบ้านด้วยการพิจารณาองค์ประกอบทางความหมายที่สำคัญที่ทำให้ผักบางชนิดจัดประเภทเป็นกลุ่มเดียวกันหรือแยกประเภทกัน โดยการศึกษาที่มีขั้นตอนดังรายละเอียดในหัวข้อวิธีการศึกษา

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ได้แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมข้อมูล การเก็บข้อมูล การคัดเลือกข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนแรกคือการเตรียมข้อมูล ผู้วิจัยได้สำรวจชื่อผักพื้นบ้านในภาษาไทยจากเอกสาร หนังสือ และการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมจากผู้พูดในชุมชนไทลื้อจังหวัดเชียงราย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดเตรียมภาพถ่ายผักพื้นบ้านของชาวไทลื้อ โดยการถ่ายรูปผักพื้นบ้านที่ปลูกในท้องถิ่นได้แก่ ชุมชนไทลื้อในจังหวัดเชียงรายในโครงการนำร่อง และการจัดเตรียมแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่สองเป็นการออกภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในเมืองเชียงรุ่ง แคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีขั้นตอนย่อย 2 ขั้นตอนได้แก่ การคัดเลือกผู้บอกภาษาและการคัดเลือกพื้นที่

การคัดเลือกผู้บอกภาษามีเกณฑ์ดังนี้

ก. เป็นชาวไทลื้อที่ยังใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันเพราะจะทำให้สามารถสื่อสารกับผู้วิจัยได้โดยตรงไม่ต้องผ่านล่าม อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยนี้ใช้ผู้ช่วยวิจัยที่เป็นชาวไทลื้อในการเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วย

ข. เป็นชาวไทลื้อที่เป็นคนพื้นที่แต่กำเนิด หรือย้ายมาอยู่ในพื้นที่เกิน 10 ปีขึ้นไป เพื่อให้รู้จักชื่อผักพื้นบ้านในพื้นที่เก็บข้อมูล

ค. เป็นชาวไทลื้อรับประทานผัก ทั้งนี้ผู้ที่ไม่รับประทานผักมักจะไม่รู้จักชื่อผักมากนัก การสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาเหล่านี้เริ่มด้วยการให้ผู้บอกภาษาดูภาพถ่ายผักพื้นบ้านไทลื้อที่เตรียมไว้ และถามชื่อผักพื้นบ้านจากผู้บอกภาษาที่ละภาพ ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์ยังถามผู้บอกภาษาเพื่อให้บอกชื่อผักพื้นบ้านที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้านและชื่อผักพื้นบ้านที่ไม่มีในรายการภาพถ่าย รวมทั้งชื่อผักพื้นบ้านที่ผู้บอกภาษานำมาใช้ปรุงอาหารในชีวิตประจำวันด้วย

การคัดเลือกพื้นที่ในการเก็บข้อมูล มีเกณฑ์ดังนี้

ก. ชุมชนที่ยังอนุรักษ์ภาษาไทยและส่งเสริมคนในชุมชนใช้ภาษาไทย รวมทั้งการสืบสานภาษาไทยเขียน ประเพณีและวัฒนธรรม

ข. ชุมชนที่อยู่ในหน่วยปกครองตนเองกลุ่มชาติพันธุ์ใด

การรวบรวมรายชื่อผักพื้นบ้านภาษาไทยครั้งนี้ได้รวบรวมจากผู้บอกภาษาจำนวนทั้งสิ้น 10 คน เพศหญิง 5 คน และเพศชาย 5 คน จากชุมชนไทย 2 ชุมชน ได้แก่ หมู่บ้านจอมแฮและหมู่บ้านหัวปงในเมืองเชียงรุ่ง แคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ขั้นตอนที่สี่คือการคัดเลือกข้อมูลมีเกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลดังนี้ ประการแรกผู้บอกภาษาต้องพิจารณาว่าเป็นชื่อพืชนั้นเป็นผัก ประการที่สองพืชนั้นชาวไทยใช้ในการประกอบอาหาร และประการที่สามพืชนั้นสามารถขึ้นและเติบโตได้ในพื้นที่เมืองเชียงรุ่ง หากชื่อพืชที่ขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่งผู้วิจัยจะคัดออกไม่นำมาวิเคราะห์เพราะไม่ถือว่าเป็นชื่อผักพื้นบ้านของภาษาไทยในเมืองเชียงรุ่ง

ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์ความหมายโดยมุ่งเน้นที่การจำแนกประเภททางความหมายของชื่อผักพื้นบ้าน ทั้งนี้ใช้เกณฑ์เดียวกับการจำแนกประเภททางความหมายของชื่อผักพื้นบ้านในงานของอุมาภรณ์ สังขมาน (2554) ด้วยการใช้วิเคราะห์องค์ประกอบของชื่อผักพื้นบ้านที่จัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน อีกทั้งยังแยกความต่างของผักพื้นบ้านแต่ละชนิดด้วยมิติความต่าง (dimension of contrast) และจัดกลุ่มทางความหมายของผักพื้นบ้านเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชื่อพืช (category) ระดับชื่อย่อย (subcategory) และระดับชื่อสมาชิกกลุ่มย่อย (อุมาภรณ์ สังขมาน, 2554: 32) ซึ่งแสดงผลการศึกษาในหัวข้อต่อไป

ผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลพบว่าชื่อผักพื้นบ้านของไทยในยูนนานมีจำนวนทั้งสิ้น 56 ชื่อ ส่วนในการจัดกลุ่มทางความหมายแบ่งออกได้ 3 ระดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1 ระดับชื่อพืช

ระดับชื่อพืชเป็นระดับพื้นฐาน (basic level) ที่มีความหมายระบุประเภทของผักพื้นบ้านประเภทใดประเภทหนึ่งซึ่งไม่ได้ระบุเฉพาะเจาะจง ซึ่งถือว่าเป็นชื่อทั่วไป (generic name) จากข้อมูลปรากฏชื่อทั่วไปจำนวน 30 ชื่อ ชื่อทั่วไปมีโครงสร้างเป็นทั้งคำนามเดี่ยวและคำนามประสม และชื่อทั่วไปแต่ละชื่ออาจมีสมาชิกหรือไม่ก็ได้ สำหรับผักพื้นบ้านในระดับชื่อพืชที่ไม่มีสมาชิกจะแสดงดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1)	/kum ³ /	‘กุ่ม’
(2)	/bo:n ¹ /	‘บอน’
(3)	/som ⁵ pɔj ³ /	‘ส้มป่อย’

จากตัวอย่างที่ (1)-(3) เป็นตัวอย่างผักพื้นบ้านที่ไม่มีสมาชิก ซึ่งชื่อผักพื้นบ้านในตัวอย่างที่ (1) (2) เป็นคำพยางค์เดี่ยวอันเป็นลักษณะสำคัญของภาษาคำโดด ในขณะที่ตัวอย่างที่ (3) เป็นคำสองพยางค์

ส่วนผักพื้นบ้านในระดับชื่อพืชที่มีสมาชิกมีจำนวนน้อยพบเพียง 3 ชื่อได้แก่ ผัก มัน และมะเขือ ซึ่งสมาชิกของผักพื้นบ้านเหล่านี้อยู่ในชื่อย่อย

2 ระดับชื่อย่อย

ระดับชื่อย่อยเป็นชื่อเฉพาะ (specific name) ของชื่อผักพื้นบ้านที่เป็นสมาชิกของชื่อทั่วไปที่อยู่ในระดับชื่อพืช ชื่อเฉพาะจึงเป็นวิธีการระบุชนิดของชื่อทั่วไป เช่น “กุ่ม” เป็นชื่อทั่วไปอยู่ในระดับชื่อพืช ชื่อเฉพาะจึงเป็นวิธีการระบุชนิดของชื่อทั่วไป เช่น “กุ่ม” เป็นชื่อทั่วไปอยู่ในระดับชื่อพืช หากชื่อพืช “กุ่ม” มีสมาชิกที่แยกชนิดเช่นในภาษาไทยแยกเป็นกุ่มน้ำและกุ่มบก ชื่อย่อยกุ่มน้ำและกุ่มบกจึงเป็นสมาชิกของชื่อพืช “กุ่ม” ชื่อกุ่มน้ำและกุ่มบกนี้จะจัดอยู่ในระดับชื่อย่อย นอกจากนี้ในระดับชื่อย่อยยังอาจพบชื่อแปรของชื่อย่อยอีกด้วย กล่าวคือ ชื่อย่อยบางชื่ออาจมีชื่อที่ใช้เรียกผักเดียวกันมากกว่า 1 ชื่อ ชื่อเหล่านี้เรียกว่าชื่อแปร

อย่างไรก็ตามจากตัวอย่างที่ (1) จะเห็นว่า กลุ่มเป็นผักพื้นบ้านที่อยู่ระดับชื่อพืชที่ไม่มีสมาชิก ดังนั้นในภาษาไทยก็ไม่มีชนิดของกลุ่มหรือกลุ่มไม่มีสมาชิกที่อยู่ในระดับ จากข้อมูลปรากฏชื่อผักพื้นบ้านที่อยู่ในระดับชื่อย่อยของระดับชื่อพืช 3 ชื่อ ได้แก่ มัน มะเขือ และ ผัก โดยชื่อผักพื้นบ้านที่อยู่ในระดับชื่อย่อยของชื่อพืชทั้งสามชื่อนี้มีจำนวน 23 ชื่อ

จากข้อมูลพบว่าอรรถลักษณะที่แยกต่างความหมายมีจำนวน 7 มิติ ได้แก่ รูปร่าง ขนาด รส สี อวัยวะ ชาติพันธุ์ ที่ตั้งและลักษณะเฉพาะ มิติที่ 1 คือมิติรูปร่างหมายถึง สันฐานของผักชนิดต่างๆ ที่มีรูปร่างหรือสันฐานแตกต่างกันไป ได้แก่ สันฐานกลม สันฐานยาว มิติที่ 2 คือมิติขนาดหมายถึงขนาดของผักพื้นบ้านที่แตกต่างกันได้แก่ ขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก มิติที่ 3 คือมิติสีหมายถึงสีสันของผักบางชนิดที่มีสีแตกต่างกัน ได้แก่ สีแดง สีเหลือง มิติที่ 4 คือมิติอวัยวะเป็นมิติเดียวที่มีลักษณะของการเปรียบเทียบลักษณะของผักพื้นบ้านกับลักษณะของอวัยวะของคนและสัตว์ได้แก่ มือ เท้า และอวัยวะเพศ มิติที่ 5 คือมิติชาติพันธุ์ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ใกล้เคียงซึ่งพบเพียงกลุ่มชาติพันธุ์เดียวได้แก่เมียนมาร์ มิติที่ 6 คือมิติที่ตั้งหมายถึงพื้นที่ที่ผักประเภทนั้นๆ ขึ้นหรืออาศัยอยู่ ได้แก่ นาข้าว ป่า และน้ำ มิติที่ 7 คือมิติลักษณะเฉพาะหมายถึงลักษณะที่เป็นจุดเด่นของผักพื้นบ้านได้แก่ มีหนาม อวบน้ำและกลวง

มิติความต่างทั้ง 7 มิติที่ใช้ในการจัดประเภทผักพื้นบ้านแต่ละชนิดอาจจะใช้หลายๆ มิติร่วมกันก็ได้ ดังสามารถพิจารณาได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

(4)

มิติความต่าง	รูปร่าง	ขนาด	สี	อวัยวะ	ชาติพันธุ์	หน่วยอรรถ
ชื่อย่อยมัน						
man ² dæ:ŋ ¹	-	-	+	-	-	มันเทศสีม่วง
man ² lɔ:ŋ ²	-	-	+	-	-	มันเทศสีเหลือง
man ² tim'sa:ŋ ⁶	-	+	-	+	-	มันเลือด
man ² lɔ:m ²	+	-	-	-	-	มันเสา
man ² man ²	-	-	-	-	+	มันสำปะหลัง

จากตัวอย่างที่ (4) จะเห็นได้ว่าในระดับชื่อพืช “มัน” มีอรรถลักษณะที่ใช้แยกต่างหาก ความหมายของชื่อย่อย 5 มิติได้แก่ รูปร่าง ขนาด สี สัตว์และชาติพันธุ์ มิติรูปร่างใช้แยกชื่อย่อยมันเสาะออกจากมันชนิดอื่นๆ กล่าวคือมันเสามีลักษณะของหัวยาวเป็นแนวตั้งจึงใช้คำว่า /lɔːm²/ ‘ยาว’ มารระบุชนิดของมัน อันเป็นชื่อสมาชิกหรือชื่อย่อยของชื่อพืช “มัน” ส่วนมิติชาติพันธุ์สามารถแยกชื่อย่อยมันสำปะหลังออกจากมันชนิดอื่น ๆ เพราะใช้คำว่า /maːn²/ ‘พม่า’ ส่วนมิติสีใช้แยกชื่อย่อยมันเทศออกจากมันชนิดอื่นๆ โดยการใช้สีของมันมารระบุชนิดได้แก่คำว่า /dæŋ¹/ ‘แดง’ และคำว่า /lɔːŋ²/ ‘เหลือง’ และ มิติอวัยวะแยกชื่อย่อยมันเลื้อยออกจากมันชนิดอื่น ๆ โดยใช้คำว่า /tin¹saŋ⁶/ เปรียบกับขนาดของเท้าช้าง ซึ่งเป็นสัตว์ขนาดใหญ่และมีเท้าขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นไปตามขนาดและรูปร่างของหัวมันเลื้อยต่อไปเป็นตัวอย่างชื่อย่อยของชื่อพืช “มะเขือ” มีรายละเอียดดังนี้

(5)

มิติความต่าง	รูปร่าง	ขนาด	รส	อวัยวะ	หน่วยอรรถ
ชื่อย่อยมะเขือ					
ma⁶ kʰɔː!sam¹	-	+	-	-	มะเขือจาน
ma⁶ kʰɔː!som⁵	-	-	+	-	มะเขือเทศ
ma⁶ kʰɔː!ja:w¹	+	-	-	-	มะเขือยาว
ma⁶ kʰɔː!ham¹ma:⁶	-	-	-	+	มะเขือยาว

จากตัวอย่างที่ (5) จะเห็นว่า สมาชิกของมะเขือใช้มิติความต่างในการแยกต่างประเภทของมะเขือ 4 มิติ ได้แก่ รูปร่าง ขนาด รส และสัตว์ โดยใช้มิติรูปร่างแยกมะเขือยาวออกจากมะเขืออื่นๆ กล่าวคือคำว่า /ja:w¹/ “ยาว” ส่วนมิติขนาดสามารถแยกมะเขือจานออกจากสมาชิกอื่นในกลุ่มกล่าวคือคำว่า /sam¹/ “ใหญ่” และมิติรสใช้แยกมะเขือเทศออกจากกลุ่มได้ กล่าวคือคำว่า /som⁵/ “เปรี้ยว” นอกจากนี้ยังมีชื่อแปรของมะเขือยาวอีกคำที่ใช้มิติอวัยวะ โดยใช้คำว่า /¹ham¹ma:⁶/ เปรียบเทียบกับอวัยวะเพศของสัตว์คือม้าตัวผู้ ในการแยกประเภทชื่อย่อยมะเขือด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีการใช้มิติความต่างอื่น ๆ ในการแยกต่างฝักพื้นบ้านในระดับชื่อย่อยของ ฝักพื้นบ้านอีก ได้แก่ มิติที่ตั้งและมิติลักษณะเฉพาะ ดังตัวอย่างที่ (6) ซึ่งอยู่ในชื่อทั่วไปของ “ฝัก”

(6)

มิติความต่าง	ที่ตั้ง	อวัยวะ	ลักษณะเฉพาะ	หน่วยอรรถ
ชื่อย่อยฝัก				
p ^h ak ¹ pɔ:t ¹	-	+	-	ฝักเปีย
p ^h ak ¹ nam ¹	-	-	+	ฝักหนาม
p ^h ak ¹ boŋ ¹	+	-	+	ฝักบุง

จากตารางตัวอย่างข้างต้นพบว่า มิติลักษณะเฉพาะสามารถแยกชื่อสมาชิกฝักออกจากกันได้ในกรณีการแยกชื่อย่อยของชื่อทั่วไป “ฝัก” ฝักเปียในภาษาไทยคือ /p^hak¹ pɔ:t¹/ คำว่า /pɔ:t¹/ “ปอด” เป็นอวัยวะสำหรับหายใจของสิ่งมีชีวิตคือ คนและสัตว์ ชื่อฝักพื้นบ้านชนิดนี้ใช้มิติอวัยวะแยกความหมายจากฝักพื้นบ้านชนิดอื่น เช่นเดียวกันฝักพื้นบ้าน /p^hak¹ nam¹/ มีคำว่า /nam¹/ “หนาม” อันเป็นลักษณะเฉพาะของพืชชนิดนี้ มิติลักษณะเฉพาะจึงเป็นอรรถลักษณะสำคัญที่แยกความต่างของฝักชนิดนี้ออกมาจากกลุ่ม อย่างไรก็ตามการใช้มิติความต่าง อาจจะมีการใช้มากกว่า 1 มิติ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำว่าฝักบุงในภาษาไทยคือ /p^hak¹ boŋ¹/ ซึ่งคำว่า /boŋ¹/ “ไปงลอยน้ำได้” จึงใช้มิติลักษณะเฉพาะคือลักษณะลำต้นของฝักบุงที่ไปงมีอากาศอยู่ข้างใน จากตารางนี้ถ้าใช้มิติลักษณะเฉพาะมิติเดียวไม่สามารถแยกความต่างของฝักบุงและฝักหนามได้ ดังนั้นชื่อฝักพื้นบ้านนี้จึงใช้มิติความต่างอีก 1 มิติร่วมด้วยคือมิติที่ตั้ง ได้แก่อยู่ในน้ำ ฝักบุงจึงจะสามารถแยกความต่างออกจากกลุ่มฝักอื่นๆ ได้

3 ระดับชื่อสมาชิกกลุ่มย่อย

ระดับชื่อสมาชิกกลุ่มย่อยเป็นชื่อฝักพื้นบ้านที่อยู่ระดับที่แยกออกมาจากระดับชื่อย่อยอีกทีหนึ่ง เป็นชื่อที่ระบุชนิดที่เฉพาะเจาะจงมากกว่าชื่อฝักพื้นบ้านในระดับชื่อย่อย ซึ่งเรียกชื่อฝักพื้นบ้านในระดับนี้ว่า ชื่อแยกย่อย การแยกชื่อเฉพาะด้วยมิติความต่างปรากฏ 3 มิติ ได้แก่ รูปปร่าง ที่ตั้ง และลักษณะเฉพาะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(7)

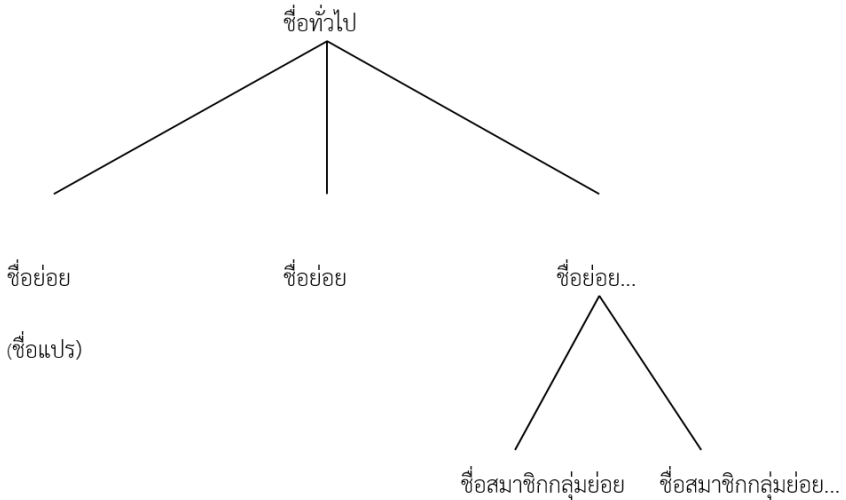
มิติความต่าง	รูปร่าง	ที่ตั้ง	ลักษณะเฉพาะ	หน่วยอรรถ
ชื่อสมาชิกกลุ่มย่อย ผักกาด				
p ^h ak ¹ kat ³ nu:j ⁴	-	-	+	กะหล่ำปลี
p ^h ak ¹ kat ³ neŋ ⁴	+	-	-	ผักกาดหน่ง
p ^h ak ¹ kat ³ na: ²	-	+	-	ผักกาดนา

จากตัวอย่างที่ (7) จะเห็นได้ว่าชื่อสมาชิกย่อยของผักกาดทั้งสามชื่อใช้มิติความต่าง 3 มิติ ได้แก่ รูปร่าง ที่ตั้งและลักษณะเฉพาะ โดยใช้มิติรูปร่างแยกผักกาดหน่งซึ่งมีลักษณะกลม คำว่า /neŋ⁴/ “กลม” ออกจากสมาชิกอื่นในกลุ่ม ส่วนมิติที่ตั้งสามารถแยกความหมายของผักกาดนาออกจากผักกาดอื่น ๆ โดยคำว่า /na:²/ “นาข้าว” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผักพื้นบ้านชนิดนี้เกิด และมิติลักษณะเฉพาะแยกความหมายของกะหล่ำปลีออกจากสมาชิกอื่นๆ ในกลุ่มผักกาดเช่นกัน ซึ่งคำว่า /nu:j⁴/ “นูนกลม” เหมือนกับลักษณะของหัวกะหล่ำปลีที่คล้ายกับปุ่มที่นูนขึ้นจากพื้นดิน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นได้ว่า จำนวนชื่อผักพื้นบ้านในแต่ละระดับมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้มิติความต่าง 7 มิติข้างต้นสามารถใช้แยกความต่างได้ในระดับชื่อย่อย ส่วนในชื่อเฉพาะใช้เพียงบางมิติเท่านั้น

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจำแนกประเภทความหมายของชื่อผักพื้นบ้านในภาษาไทยแบ่งได้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชื่อทั่วไป ระดับชื่อย่อย และระดับชื่อสมาชิกกลุ่มย่อย ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิต้นไม้แสดงการจำแนกประเภทของผักพื้นบ้านในภาษาไทย

จากภาพจะเห็นได้ว่าชื่อผักพื้นบ้านภาษาไทยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับได้แก่ ระดับชื่อทั่วไป ระดับชื่อย่อย และระดับชื่อสมาชิกกลุ่มย่อย โดยที่ผักพื้นบ้านในระดับชื่อทั่วไปอาจมีสมาชิกในระดับชื่อย่อยหรือไม่ก็ได้ ในขณะที่ผักพื้นบ้านในระดับชื่อย่อยอาจจะมีชื่อเฉพาะหรือไม่ก็ได้เช่นกัน นอกจากนี้ในระดับชื่อย่อยยังพบชื่อแปรอีกด้วย

จากการจำแนกประเภทด้วยการจัดกลุ่มทางความหมายดังผลการศึกษาดังกล่าวจะเห็นว่า ในด้านมโนทัศน์ของการจำแนกประเภทของชาวไทลื้อซึ่งเป็นภาษาตระกูลไทเช่นเดียวกับภาษาไทยแต่การจำแนกประเภทแบ่งเป็น 3 ระดับ เช่นเดียวกับการจำแนกชื่อผักพื้นบ้านในภาษาไทย แต่สิ่งที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือจำนวนชื่อที่อยู่ระดับต่างๆ กล่าวคือ จำนวนชื่อในระดับชื่อทั่วไปมีมากที่สุด ตามด้วยจำนวนชื่อในระดับชื่อย่อยและในระดับชื่อสมาชิกกลุ่มย่อยตามลำดับ นอกจากนี้มิติความต่างที่ใช้แยกต่างในระดับชื่อย่อยมี 7 มิติได้แก่ สี ขนาด รูปร่าง รสชาติ ชาติพันธุ์ พื้นผิวและลักษณะเฉพาะ แต่ในระดับชื่อย่อยมีเพียง 3 มิติเท่านั้น ได้แก่ รูปร่าง ที่ตั้ง และลักษณะเฉพาะเท่านั้น ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่าภาษาตระกูลไท

มีการจำแนกประเภทของผักพื้นบ้านเหมือนกัน แต่จะมีรายละเอียดการจำแนกแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นที่และสภาพแวดล้อม การใช้มิติความต่างที่แตกต่างกันเหล่านี้ยังสะท้อนการมองโลกได้เช่นเดียวกับศิลปะวัฒนธรรมประเภทอื่น ๆ ด้วย

มิติความต่างของการจำแนกประเภทของผักพื้นบ้านยังสะท้อนความคิดและโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่ต่างกัน กล่าวคือ ชื่อผักพื้นบ้านบางชื่อเป็นเพียงระดับสมาชิกเท่านั้น หรือผักพื้นบ้านจำนวนมากที่ไม่มีสมาชิก สมาชิกยังแตกต่างกับภาษาไทย เช่นชื่อผักพื้นบ้านกะหล่ำปลีในภาษาไทยเป็นชื่อพื้นฐานที่แยกออกจากชื่อพื้นฐานผักกาด ในขณะที่ภาษาไทยถือกะหล่ำปลีเป็นชื่อสมาชิกผักกาดคือ /p^hak¹ka:t³nu:j⁴/ ส่วนชื่อผักกุ่มซึ่งเป็นผักพื้นบ้านในภาษาไทยสามารถแยกระดับสมาชิกได้แก่ กุ่มน้ำและกุ่มบก แต่ในภาษาไทยถือมีเพียงชื่อในระดับพื้นฐานคือ /kum³/ เท่านั้น

แม้ว่ามิติความต่างของอรรถลักษณะในการจำแนกประเภทความหมายของชื่อผักพื้นบ้านของไทยจะมีหลากหลาย แต่จากการสัมภาษณ์พบว่าในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยได้บริโภคผักพื้นบ้านเหล่านี้และไม่รู้จักผักพื้นบ้านบางชนิดแล้ว น่าจะเป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนไทยเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองมากขึ้น การปลูกผักพื้นบ้านเพื่อการบริโภคจึงน้อยลง รวมทั้งการปลูกจะเป็นตามความนิยม นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ที่มีการสร้างบ้านตามโครงการที่รัฐบาลสนับสนุนนั้น แม้ว่าแต่ละบ้านจะพอมีเนื้อที่ให้เลี้ยงสัตว์และปลูกผักได้ก็ตามแต่หลายครอบครัวก็ไม่ได้ใช้เนื้อที่เหล่านั้นเพื่อการเกษตรเป็นหลัก ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ผักพื้นบ้านของไทยมีแนวโน้มจะลดจำนวนน้อยลงและการบริโภคก็น้อยตามไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

- พรเพ็ญ ต้นประเสริฐ. (2555). ระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยในสิบสองปีนนา. วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย ปีที่ 19. ฉ.1 น.99 -113.
- รัตนา จันทร์เทาว์และเชิดชัย อุดมพันธ์. (2560) . ชื่ออาหารท้องถิ่นอีสานและภาคใต้: มุมมองด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 9, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2560) 63-89.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2553. พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อนัตตยา คอมิธิน. (2548). การศึกษาการตั้งชื่ออาหารในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุมาภรณ์ สังขมาน. (2552). “การศึกษาทางความหมายและการจัดประเภทของ “ผัก” และ “ผลไม้” ในการประชุมวิชาการระดับชาติ เรื่อง ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่น และภาษาย่อยสังคมของไทย: ประเด็นปัญหาและค้นค้นพบใหม่, 15 มีนาคม 2552, เชียงราย ราชอาณาจักรไทย.
- _____. (2554). “การตั้งชื่อภาษาไทยของผักพื้นบ้านในจังหวัดสระบุรี”. มนุษยศาสตร์ในทศวรรษ ใหม่: พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: แชน โพร์พรีนติ้งจำกัด.
- Boas, F. (1964a). “Linguistics and Ethnology.” in D. Hymes. (ed.) Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology. UK: Harper and Row, Ltd., 15-26.
- _____. (1964b). “On Geographical Names of the Kwakiutl Indians.” in D. Hymes. (ed.) Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology. UK: Harper and Row, Ltd., 171-182.
- Evans, V. and M. Green. (2006). Cognitive Linguistics: An introduction. Edinburgh University Press: British.

- Dong, F. (1984). “Xishuangbanna today”. *China’s Minority Nationalities*. Beijing: China Reconstructs. p. 74-85.
- Frake, C. O. (1962). “The ethnographic study of cognitive systems.” Reprinted in *Language and Cultural Description, Essays by Charles O. Frake*. Selected by Anwar S. Dil. Standford : Standford University Press.
- Kumtanode, S. (2006). *Thai Regional Cooking Terms: an ethnosematic study*. The degree of doctor of philosophy (Linguistics), Mahidol University.
- Majid, A. (2012). “A Guide Stimulus-based Elicitation for Semantic Categories” In *The Oxford Handbook of Linguistic work*. Thieberger, N., ed., UK: Oxford University Press.
- Rosch, E. (2009). “Categorization” in *Cognition and Pragmatics*. Dominiek Sandra, Jan-Ola Ostman and Jef Verschueren, ed., John Benjamin Publishing: USA.
- Schliesinger, J. (2000). *Ethnic Groups of Thailand Non-Tai-Speaking Peoples*. Bangkok: Thailand.
- Taylor, J. R. 1995. *Linguistic categorization: Prototypes in linguistic theory*. 2nd edition. Oxford: Clarendon Press.
- Umaporn Sungkaman. (2009). “The semantic categorization of Mon and Thai native vegetable names” presentation in *The Forth International Conference on Austroasiatic Linguistics (ICCL 4) 29-30 October 2009*, Mahidol University, Nakornpathom, Thailand.
- Ungerer, F. and H. J. Schmid. (1996). *An Introduction to Cognitive Linguistics*. London and New York: Longman.
- Yule, G. (2006). *The Study of Language*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press.